

Rudi Šeligo: TRIPTIH AGATE SCHWARZKOBLER

ŽIVLJENJE

Rudi Šeligo se je rodil 1935 v Sušaku. Srednjo šolo je obiskoval na Jesenicah in v Tolminu, v Ljubljani pa študiral filozofijo in psihologijo na filozofski fakulteti in diplomiral 1960. Od leta 1962 je predavatelj statistike na Visoki šoli za organizacijo dela v Kranju. V razgibanem kulturnopolitičnem obdobju leta 1988 (ljubljski proces, ustavni amandmaji) je bil vsestransko zavzeti predsednik Društva slovenskih pisateljev.

DELO

Pisateljsko pot je začel s krajšimi proznimi deli, s katerimi je sledil modernistični literaturi; francoskemu novemu romanu, temelječemu na natančni opisnosti in odsotnosti psihologije.

Šeligove literature javnost ni že od začetka sprejemala naklonjeno. Da bi se pisateljsko uveljavil, je potreboval leta, dokler se ni leta 1964 rodila na Slovenskem nova generacija, neposlušna očetom, odprta do spreminjajočega se sveta. Ta generacija je znala brati Šeligovo prozo in v nji zagledala svoj svet in svoj način izražanja. Tako je Šeligo postal uveljavljen avtor.

Sodeloval je pri različnih revijah, kjer je objavljala svoja dela; avantgardna Revija 57, kjer je bil tudi član uredniškega odbora. Po ukinitvi je sodeloval pri Perspektivah (objavil novelo Dva in gora (1962)), nato pa se je pridružil Problemom (objavil novelo Februar (1966)), kjer je postal glavni urednik.

Prvo knjigo je izdal leta 1966: roman Stolp, kjer uporabi motiv dela, ki ga kritizira kot nekaj mehanskega, ki je pri človeku izključilo namen, veselje, strast. Druga knjiga je bila zbirka šestih novel Kamen (1968). Naslov je simboličen, pomeni pa človeka, ki je melanholičen, nemočen, brez načrtov, brez kritične distance; skratka, je kot kamen. V kratkem romanu Ali naj te z listjem posujem (1971) opisuje dve najstnici, hipijevki, ki čakata ob cesti, da bi ju kak voznik vzal s sabo. Napisal je še roman Rahel stik (1975) in novelo Triptih Agate Schwarzkobler (1968), zbirko novel Poganstvo (1973). Pisal pa je tudi drame: Kdor skak, tisti hlap (1973), čarovnica iz Zgornje Davče (1977), Lepa Vida (1978), Svatba (1980), Slovenska savna (1987), Volčji čas ljubezni, v katerih je tudi nadaljeval radikalno kritiko slabe družbe, s katero je začel že v Stolpu.

TRIPTIH AGATE SCHWARZKOBLER

Pripoved, ki jo je avtor kasneje označil kot "kratek roman", je prvič izšla leta 1968, predstavlja pa enega od vrhov Šeligove pripovedne proze in štejemo jo med temeljna dela slovenskega modernističnega pisanja. Sestavljena je iz treh poglavij, vsako od teh opisuje položaje, v katerih se znajde "junakinja", mlada uradnica. Življenjske položaje opisuje v doslednem reističnem slogu, obenem pa tako, da zraste celota v prikaz življenja v sistemu sodobne tehnične družbe. Reizem se kombinira s karnizmom (carne, carnis = meso). Za karnizem pa je značilno, da je spolna sla, ki jo popisuje, mehanska, niti ne biološka. Glavna misel Triptiha je v tem, da je človek samo predmet med predmeti, tudi ni njihov gospodar, da svet v bistvu gospodari nad njim, človek sam pa se tega niti ne zaveda. Človek je popredmeten (reificiran). Ta ideja pa pomeni zanikanje antropocentričnega nazora, ki pravi, da je človek središče sveta. Veliko izvemo o predmetu dogajanja, nič pa o celotnem dogajalnem prostoru, kjer se predmet nahaja; ta prostor pa niti ni pomemben. Svet je umeten, proizveden, neizviren. Tak način razmišljanja je zajel v šestdesetih letih francoske pisateljice in preko njih tudi slovenske. Pri Šeligu pa se mora bralec mučiti, da bi razumel njegov slog in to njegovo popredmetenost.

Triptih Agate Schwarzkobler je danes že klasika. Modernizem, ki mu je Šeligo pripadal, je v dveh desetletjih obstoja postal že tradicija. V Triptihu ni čutiti skorajda nič več eksperimentalnega, izzivalnega, škandaloznega, nenormalnega, kar je pomenil včasih, čeprav je opaziti veliko razliko med njim in realistično prozo.

ZNAČILNOSTI TRIPTIHA

Vse je popisano logično in skladno in zelo detajlirano. Tu gre za prozo, v kateri stvari govorijo same. Tekst je na videz pisan v realističnem slogu, vendar nam ne daje nobene opore, ki smo jo vajeni iz realistične proze. Dlje ko prodiramo v besedilo, manj vemo o njem. Besedilo lahko povzroči pri bralcu celo blokado branja, ker je navajen časovnih in krajevnih opredelitev in dopolnjevanja teh spremenjivk.

Agata dolgo sploh ni omenjena in nikoli je ne opiše v celoti. Najprej je omenjena kot ženska, nato kot "agatasto telo", nikjer je ne imenuje Agata; da ji je tako ime, izvemo samo iz naslova pripovedi; pač pa govori o njeni obleki, zagoreli koži, o rokah in očeh. Iz takšnega načina poimenovanja lahko sklepamo, da glavna oseba sploh nima lastnega imena, kar je v skladu z idejo o popredmetenem človeku.

Glavna metafora pripovedi je "črn košat šlem las", ki se pojavlja v več različicah. Skoznjjo se zrcali trdnost junakinje, ki prične slabeti šele po spolnem aktu. Obstaja povezava med nasiljem, ki ga je doživela Agata, in rahljanjem njene pričeske. V Triptihu ni enega samega direktnega pogovora, kar pomeni, da stavki niso izraz kakega smiselnega globjega sporočila.

GLAVNA OSEBA AGATA SCHWARZKOBLEK

Šeligo Agate ne popisuje na običajen način, utrujeno, naveličano, povprečno in bi jo s tem opredelil kot šibko bitje. Dvoumnost je element Triptiha od samega začetka, saj bralcu ni jasno, kaj je Agata, ali je srečna ali nesrečna.

Agatine zgodbe skoraj ni. Pride v službo, opravlja rutinske posle, odide iz službe, obiše lokal, gre po cesti, gre v kino, se pusti odpeljati v gozd, koitira, odide ponoči na nedokončano stolpnico. Samo en dan življenja.

Agata je skrajno nemočna in vendar ta njena nemoč sploh ni poudarjena. Agata je žrtev, in kdor je žrtev, je v svetu pasiven, dopusti, da ga svet pregazi. Kdor je pasiven, je brez volje, ničesar ne stori, da bi kakor koli spremenil svoj položaj. Nasprotno pa Agata nenehno in zavestno vpliva na svojo usodo. Junakinja venomer niha med akcijo in opazovanjem, brez akcije. Drugi del je s stališča Agate najbolj trpen, neznanec jo proti njeni volji spolno zlorabi. A vendar se Agata odloči za dejanje, zbere se, si zašije obleko in odide. Njena tragika izvira iz nasprotja med tendencami sveta in njenimi zasebnimi željami, ki so zavrnjene.

KRATKA VSEBINA TRIPTIHA

V pripovedi so prikazani položaji, v katerih se znajde junakinja, mlada uradnica. V prvem poglavju je prikazano življenje v pisarni, kjer so vsi uslužbenci v uradu odtujeni ustvarjalnemu delu. Vsi se na različne načine izogibajo delu: uradničine kolegice se podijo po prostorih za rdečim balonom, šef se prepušča čutnosti, ko zagleda uradnico, ki gleda skozi okno. Mlada uradnica bi skoraj postala spolna žrtev zaradi svoje družbene podrejenosti na delovnem mestu.

V drugem poglavju gre z Jurijem, ki je gotovo njen fant, v kino. To je njegova preišljena poteza, da se začne tam predajati čutnosti v obliki petinga. Agata se temu upira, Jurij pa postaja vedno bolj nasilen. Agata se znajde v podobnem položaju kot dopoldne, na delovnem mestu, ko bi skoraj postala predmet šefove spolne sle. Vzroki njenega upiranja niso znani, najbrž se ji zdi javni prostor neprimeren. Agata se upira, da ne bi postala predmet drugih ljudi. Ker postaja Jurij vedno bolj nasilen, pobegne pred njim iz kina. Skrije se v restavraciji. Odpelje se z avtom neznanega moškega, ker se je najbrž bala Jurijevega zasledovanja, morda pa ji je ugajalo neznančevo začetno kavalirstvo. Vendar Agati zopet preti pollašcanje, ki hoče narediti iz nje predmet neznančevega spolnega uživanja. Njeno upiranje polagoma slabi. Neznanec jo ustrahuje z nasiljem. V avto jo je vzel, ker je mislil, da je prostitutka. Agata ne sodeluje v spolnem aktu, prevzela jo je popolna apatičnost. Spolni akt z njo je zanj ena oblika storitvenih dejavnosti, zato ji plača kar z verižico. Agata je postala predmet, tragična žrtev.

V tretjem delu pa izvemo, kako je potekal Agatin notranji zlom, ko se je po tragičnem dnevu

zatekla v nedograjeno stavbo v bližini mestnega vodovodnega stolpa. Njen jok je zunanji znak njene notranje prizadetosti. Z nasilnim spolnim aktom je doživela travmo. Depresijo skuša preprečiti s použitjem dveh 7bledih rožnatih šesterokotnih® tablet, toda depresija se spremeni v šok. Zaradi vsega tega izgubi za nekaj časa nadzor nad seboj. Vendar se življenje nadaljuje, svet obstaja še naprej kljub posameznikovim osebnim zlomom. To je tudi Agatino spoznanje in ponovno vstopi v svet, ki jo je prejšnji dan skoraj uničil.

PARALELE MED TRIPTIHOM IN TAVČARJEVO VISOŠKO KRONIKO

Najprej je vidna oblikovna podobnost: Tavčar je nameraval napisati Kroniko kot trilogijo. Trodelnost je očitna tudi v Šeligovem delu, vsak del zajema del dneva, ki ga preživlja glavna oseba: prvi del: dopoldne - delo, drugi del: popoldne - ljubezen in spolno nasilje, tretji del: noč - trpljenje in nazadnje samoobvladovanje. Druga podobnost pa je usoda junakinj, Tavčarjeve Agate Eme Schwarzkobler in soimenjakinje pri Šeligu. Obe sta podvrženi moralni preizkušnji, ena čarovništvu, druga posilstvu. Tudi razkol med junakinjama in od njunega trpljenja ravnodušnim svetom je izražen s podobnimi izraznimi sredstvi. Obe potem opazujeta brezbržno naravo in v stiski ostaneta sami. Nasilje pri obeh povzroči moški, trpljenje pa ju obe zlomi; ne Tavčarjeva, ne Šeligova Agata po strašni preizkušnji nista več tisto, kar sta bili prej.

REIZEM

Reizem (lat. res = stvar, reč, predmet) je smer in slog v slovenski avantgardni literaturi, ki se je razmahnila okrog leta 1970. Najznačilnejše poteze reističnega sloga so nadomeščanje psiholoških opisov z zapisovanjem samo človekovega okolja, opisovanjem predmetov v njem ali pa posameznih delov in trenutkov človekovega delovanja ali pa človeka kot telesa. Celoten tradicionalen opis človeka kot dejavnega bitja, ki zavestno deluje, skuša reizem nadomestiti z načinom, ki izloča človeka in zavest iz dogajanja. Človek izgubi osrednjo vlogo med stvarmi, postane tudi sam bolj 7reč®. Človek je tako ujet v moderno družbo, da nima več pomena zavestno delujočega osebk. Izvor reizma pa je v francoskem novem romanu.

VIRI IN LITERATURA

1. Rudi Šeligo: Triptih Agate Schwarzkobler. Knjižnica Kondor 205. Mladinska knjiga 1982. Taras Kermauner: Med nemočjo in fascinacijo. Denis Poniž: Zrenje Agate Schwarzkobler. Str. 81-118
2. Marjan Dolgan: Pripovedovalec in pripoved. Založba Obzorja Maribor, 1979. Str. 84-106
3. Stanko Janež: Poglavitna dela slovenske književnosti. Založba Obzorja Maribor, 1987. Str. 494-496
4. Kolšek, Kos, Lah, Logar, Šimenc: Berilo 4. Srednje izobraževanje. Založba Obzorja Maribor, 1990. Str. 93, 94

Sestavil:

Sašo Fleišer

Kranj, marec 1991

by Klub Škofjeloških študentov /Marjan/ 623021